

Соціологічна асоціація України
Дніпропетровське обласне відділення
Запорізьке обласне відділення

Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
Факультет суспільних наук і міжнародних
відносин
Кафедра соціології

Дніпровський державний технічний
університет (м. Кам'янське)
Факультет економіки, менеджменту,
соціології та філології
Кафедра соціології

Запорізький
національний університет
Факультет управління та соціології
Кафедра соціології

ЗБІРКА МАТЕРІАЛІВ
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Придніпровські соціологічні читання»
(м. Дніпро, 30 вересня 2022 року)

Дніпро
2022

Соціологічна асоціація України
Дніпропетровське обласне відділення
Запорізьке обласне відділення

Дніпровський державний технічний
університет (м. Кам'янське)
Факультет економіки, менеджменту,
соціології та філології
Кафедра соціології

Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
Факультет суспільних наук і міжнародних
відносин
Кафедра соціології

Запорізький
національний університет
Факультет управління та соціології
Кафедра соціології

ЗБІРКА МАТЕРІАЛІВ
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Придніпровські соціологічні читання»
(м. Дніпро, 30 вересня 2022 року)

Дніпро
Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»
2022

УДК 316.1

ББК 60.5

З 41

Збірка матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Придніпровські соціологічні читання» (м. Дніпро, 30 вересня 2022 року) / відповідальний за випуск, професор В.В. Кривошеїн. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2022. 120 с.

Подані матеріали (тези доповідей) VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Придніпровські соціологічні читання», яка відбулася в онлайн-режимі 30 вересня 2022 р. на базі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Для всіх, хто цікавиться сучасними проблемами соціологічної науки.

ISBN 978-617-95184-5-4

© Автори, 2022

© Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2022

зовнішньому середовищі тощо; часові елементи, тобто, елементи історичного характеру, що впливають на формування політичного іміджу, сучасні політичні події, що характеризують діяльність політичних інституцій й тим самим формують уявлення про нього та можливі прогнози політичної діяльності, політичних наслідків дій у короткій-середній-довгій перспективі тощо [1].

Одним з базових при формуванні політичного іміджу у транзитивному суспільстві виступають об'єктивні елементи, у загальній структурі вони відповідають за формування узагальненого іміджу політичного режиму в державі, іміджу внутрішньої політики, законодавчої, виконавчої системи тощо [1].

У рамках транзитивних суспільств, що одномоментно знаходяться під впливом ретроспективної іміджевої моделі та моделі, що функціонує на етапі свого становлення, важливим елементом виступає саме налагодження діалогу з внутрішнім середовищем. Цей діалог потрібен, у першу чергу, для нівелювання укоріненої ідеологічної парадигми, розуміння політичного режиму, політичного лідера та інших складових як не демократичних. Тому при побудові політичного іміджу у транзитивному суспільстві вагомим елементом виступає розгалужена система комунікації (діалогу) між політичними інструкціями та суб'єктами, групами суспільства. В сучасних умовах, ця система повинна використовувати як і класичні так і сучасні засоби комунікації щоб охопити якомога більшу аудиторію формуючі у її свідомості якісний імідж.

Головним в оцінці якісного політичного іміджу виступає аспект інтеграції демократичних інституцій у їх діяльність, виконання ними своїх функцій у рамках демократичних засад.

Отже, елементи формування політичного іміджу держави в транзитивних суспільствах повинні акцентувати увагу на продемократичній риториці нівелюючи наявний негативний іміджу про політичну систему держави у цілому.

Список використаної літератури:

1. Качинська Н. Політичний імідж держави: структурні та комунікаційні компоненти феномену. *Віче*. 2009. № 22. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/1738>.
2. Остапенко С.П. Формування іміджу політичного лідера засобами PR-технологій для передвиборчої боротьби. *Наукові праці: Політологія*. 2015. Вип. 248. Т. 260. С. 52-56.

О. З. Гудзенко

СОЦІОСТРУКТУРНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Гудзенко Олеся Зеновіївна – доцент кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат соціологічних наук, доцент.

Зовнішні виклики і ризики, пов'язані з російським повномасштабним вторгненням в Україну, формують появу нового простору соціальних практик від макрорівня до мікропрояву. Для соціологів це означає появу широкого кола наукових пошуків та досліджень. Будь-які соціальні зміни – це фактично різниця

між станом соціальної системи у певний момент часу та її станом в інший темпоральний момент. Спробуємо окреслити структурні зміни, які зараз відбуваються в українському суспільстві, застосувавши для дослідження методологічну схему INIO (*ideal, normative, interactional, opportunity*) П. Штомпки. Запропонована схема дає можливість зафіксувати структурні модифікації чотирьох мереж зв'язків між елементами соціальної системи, що створюють структурний вимір суспільства. Результатом взаємодії є тісний взаємозв'язок чотирьох структурних вимірів, які детерміновані безліччю діяльнісних зв'язків, закріплених між собою, як вважає П. Штомпка, специфічною «структурною структурою, іншими словами «метаструктурою», або структурою другого порядку» [1; 2]. Тобто, кожен окремий вимір структури істотним чином впливає на будь-яке інше і одночасно знаходиться під впливом усіх інших.

Так, на першому структурному рівні відбувається *артикуляція ідеальної структури*, тобто формуються нові ідейні структури. Актуальні події сьогодення створюють поле артикуляції ідеї націотворення українського суспільства, національної єдності, актуалізації важливості спілкування та комунікації державною мовою, домінування цінностей патріотизму. На підтвердження наведемо результати соціологічного дослідження, проведеного соціологічною групою Рейтинг. «Продовжує зростати кількість тих, хто частіше розмовляє українською вдома. Так, сьогодні 51% зазначили, що розмовляють вдома українською (у квітні 2022 – 48%), третина – двома мовами, 13% – російською. Використання російською у побуті зменшилося приблизно вдвічі. 76% вказали українську мову як рідну, 19% – російську. 86% вважають, що українська мова повинна бути єдиною державною мовою. 10% підтримують статус російської, як офіційної в окремих регіонах, лише 3% за російську як другу державну мову в Україні» [3]. Потрібно відмітити, що подібна артикуляція ідеї націотворення та українізації відбувається як низовий активізм населення.

На другому рівні відбувається *інституціоналізація нормативної структури*, встановлюється новий суспільний порядок, оскільки люди починають сповідувати нові цінності, керуватися новими суспільними нормами, опановувати нові соціальні ролі. Як відзначає професорка Ольга Куценко, «напередодні війни соціологи фіксували суттєві зміни у соціальній структурі суспільства. І вони були зумовлені тим, що протягом попередніх десяти років змінився реальний розподіл можливостей для людей. У людей суттєво збільшилася ідентифікація себе із середнім класом. Народилося і поширилося багато дієвих стратегій адаптації до суспільної нестабільності та реагування на соціальну несправедливість. І саме ці стратегії та практики продовжують відігравати принципову роль у нашому русі до перемоги і у конструюванні нового суспільного порядку після війни» [4]. Агентами перетворень нормативного порядку суспільства за результатами війни стануть, на думку професорки Ольги Куценко, представники нового середнього класу інформаційно-цифрової епохи, який «сформувався під впливом експансії вищої освіти, глобалізації, технологічних навичок» [4]. Саме новий середній клас на даний момент проявляє себе в різних формах низового

активізму, волонтерських практиках, мають сучасні цифрові навички, здатність до соціально-мережових взаємодій і постмодерністські цінності.

Кожен із структурних вимірів взаємопов'язаний з іншими. Схильність до прояву практик активізму в формуванні нормативного порядку проявляється в *експансії інтеракційної структури*. З початку військового вторгнення РФ України продемонстрували високий рівень самоорганізації волонтерської допомоги, практик фінансових донатів на ЗСУ і допомоги ВПО. Фактично волонтерський рух є проявом взаємодії органів влади та громадянського суспільства, що є новою формою інтеракції. Окрім позитивних проявів волонтерства, формуються негативні аспекти, які неодноразово були зафіксовані (збір коштів на підтримку армії псевдо волонтерами, таємний перепродаж волонтерської військової допомоги і непоодинокі факти її зникнення, привласнення (особливо дорого вартісної) при демобілізації, відмови військового керівництва брати на облік надані волонтерами прилади та спецзасоби, розкриття у публічно викладених звітах та фотографіях місць розташування окремих військових частин та підрозділів, наявної військової техніки, облич бійців тощо) [5]. Однак частина цих негативних явищ скоріше була характерною для початкового періоду ведення війни і згодом мінімізувалася, знову ж під впливом домінуючої нормативної структури. Війна змінила в країні мережу взаємодій між елементами соціальної структури суспільства. Фіксується поява нових форм відносин та інтеракцій не тільки в рамках самого суспільства, а й на рівні міжнародних політичних відносин. Можна також відзначити високий рівень здатності до соціально-мережових взаємодій в просторі нових медіа.

І останній структурний вимір стосується *кристалізації структур інтересів* та можливостей економічного і політичного капіталу. Цей вимір передбачає виникнення стійкої ієрархії привілеїв та поневірянь, нерівності між людьми у відносинах доступу до бажаних ресурсів, цінностей. Досить довгий час починаючи з отримання незалежності і до початку війни соціологи фіксували низький рівень довіри до владних інституцій, вбачаючи в них несправедливий порядок отримання привілеїв. Наразі соціологічні дослідження фіксують високий рівень довіри до владних структур. Про це свідчать результати опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Центру Разумкова. «Станом на серпень 2022 року, найбільший позитивний баланс довіри мають: ЗСУ (91%), ДСНС (82%), Національна гвардія (81%), волонтерські організації (77%), Прикордонна служба (74%), добровольчі загони (73%) та Президент України (71%). Найбільше, за рік, баланс довіри зріс до Президента України (+92%). Найменше ж довіряють українці політичним партіям (-55%), судовій системі (-46%), чиновникам (-46%), комерційним банкам (-37%) та Верховній Раді» (-19%) [6].

Водночас відзначаємо негативні ефекти структурних змін пов'язані з системою структури інтересів, які можуть в ближчому майбутньому мати прояви на рівні структурних системних змін. Це падіння обсягів промислового виробництва, зростання безробіття, зменшення рівня економічного зростання, зміни

демографічної і професійної структури населення, вимушені міграційні процеси і гендерний дисбаланс, як наслідок воєнної служби чоловіків.

Окреслені в тексті доповіді основні трансформаційні зрушення різних структурних вимірів підтверджують гіпотезу про появу якісно нової системи практик на мікрорівні і як результат зміну макрорівня всього суспільства.

Список використаної літератури:

1. Штомпка П. Поняття соціальної структури: попытка обобщения. *Социологические исследования*. 2001. № 9. С. 3-13.
2. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів: Колір ПРО, 2020. С. 190-194.
3. Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: ідентичність, патріотизм, цінності (17-18 серпня 2022). *Офіційний сайт соціологічної групи «Рейтинг»*. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_dentichn_st_patr_otizm_s_nnost_17-18_serpnya_2022.html.
4. Як війна змінює суспільство. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3527305-ak-vijna-zminue-ukrainske-suspilstvo.html>.
5. Волонтерський рух в Україні як нова форма взаємодії влади і громадянського суспільства. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/volonterskyj-rukh-v-ukraini-iak-nova-forma-vzaiemodii-vlady-i-hromadianskoho-suspilstva/>.
6. Довіра до держави: як зберегти національну єдність заради перемоги. *Офіційний сайт фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»*. URL: <https://dif.org.ua/article/dovira-do-derzhavi-yak-zberegti-natsionalnu-ednist-zaradi-peremogi>.

А. В. Демичева

АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА: МІЖ ФОРМАЛЬНІСТЮ ТА ДІЄВИМ МЕХАНІЗМОМ

Демичева Алла Валеріївна – наукова співробітниця наукової лабораторії соціологічних та кримінально-правових досліджень Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро), кандидат соціологічних наук, доцент.

З погляду соціології, дискримінація є способом встановлення та підтримки домінантного становища певного соціального суб'єкта (особистості, групи), яка ґрунтується на упередженні про відсутність у дискримінованих певних властивостей, які дозволяють відмовляти їм у правах, можливостях та ін. Заборона дискримінації у наші дні – це категорія, що належить до сучасної концепції прав людини і є юридичною нормою. Одним з механізмів запобігання та протидії дискримінації може виступати антидискримінаційна експертиза текстів, що відносяться до офіційного юридичного, політичного, освітнього тощо дискурсів.

Згідно із Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», розробка проектів нормативно-правових актів здійснюється з обов'язковим урахуванням принципу недискримінації, однак для превенції або видалення текстів, що протирічать цьому принципу, проводять антидискримінаційну експертизу проектів нормативних актів. Законодавством України створено нормативні можливості для проведення такої експертизи, розроблений по-